

Csodáról csoda által

„Jézus csodatévő szerepében erőteljes szuggesztív, vagyis hipnotizáló hatást gyakorolt a tömegre.” (57.)

Kamarás István Jézus-projektum című műve 2007-ben Pécsen, a Pro Pannonia gondozásában látott napvilágot. Munkáját a szerző egy körülbelül hét éves munka kutatási jelentésének nevezi, miként az alcím is demonstrálja. A jelentés szó viszont annak lehetőségét implikálja, hogy a kutató esetlegesen nem tartja lezárt, kész egésznek (illetve egységnek) munkáját, hiszen csak jelent róla, nem pedig kutatása végtermékét teszi közkinccsé. Azonban, amint az a könyvben precízen megfogalmazódik, a kutatás nem rendelkezik megfelelő értékelhető eredményekkel, éppen ezért inkább csak idézőjelesen lehet szociológiai kutatásnak, sőt egyáltalán kutatásnak nevezni.

Az olvasó számára a könyvet végigolvasva világossá válik, miért szükséges mégis a nem értékelhető eredmények feldolgozása és kiadása. Csak a mű szereplőinek dialógusokban megfogalmazott tudományos kifejezéseire, magyarázataira kell ügyelni, s nyitott szemmel végigjárni (a sorok egymásutánjában) a kutatás folyamatát. A kutatás tárgyát a Megvendéglés (1) csodájának 20. századi vizsgálata képezte, amelyhez hozzákapcsolódott még a közös barát, Cumulus körül kialakult mítosz felfejtése is.

Az első reflexió mindjárt a könyv címét teheti tárgyává, hiszen nem mindennapi szavak összekapcsolása által jött létre. A Jézus-projektum, azaz Jézus-tervezet már-már annyira misztikusnak gondolható, hogy nem értjük, hol van ebben a tudomány. A mű szerzője azonban már a könyv bevezető – általa magyarázkodásnak nevezett – fejezetében felhívja a figyelmet arra, hogy ez a munka nem felel meg a klasszikus értelemben vett szociológiai kutatásoknak. (S valljuk be, egy kutatásról jelentve magyarázkodni sem szokás.) „Ez a kutatási jelentés érthetően nem követi a szociológus szakma íratlan szabályait [...] máris előre jelzem, hogy a kutatási beszámolómon nem fog tudni választ adni azokra a kérdésekre, melyek minden valaminek való kutatási jelentéstől (például E. Babbie szerint) elvárhatók...” (9–10.)

A címben szereplő Jézus miatt evidensnek tűnhet, hogy vallási, sőt biblikus témáról lesz szó. Természetesen nem állunk messze az igazságtól, mivel valóban a Biblia Csodálatos kenyérszaporítás címen ismertté vált története áll a kutatás centrumában, de a megközelítés korántsem tekinthető vallásinak. A „kutatók” ezt a bibliai eseményt szeretnék rekonstruálni, vagyis végére járni annak, valódi csoda történt-e, illetve megvizsgálni azt, mit tenne a mai kor embere, hogyan reagálna egy esetleges 20. (vagy 21.) századi Jézusra, valamint a csoda tényére.

A Jézus-projektum szó szerkezet a kutatók megjelölése szerint a Megvendéglés különböző rekonstrukciói recepciójának tekinthető. Empirikus viselkedésszociológiai kutatásnak titulálják, így tehát a szociálpszichológia területén (is) dolgoztak. A munkát kérdőíves interjúk és résztvevő megfigyelések segítségével valósították meg.

A könyv kapcsán két jelentős, de egymásba fonódó problémáról ejtek szót. Az egyik a szerzőség kérdése, a másik pedig a Kamarás-mű realitásának vizsgálata. Természetesen más szempontok kerülnek előtérbe, ha valóságnak, és megint más, ha fikciónak tekintjük a szerző állításait s alkotását. Emiatt előbb az író közléseit készpénznek véve gondolkodom a műről, majd annak fikció mivoltát lehetségesnek tartva értekezem.

Tekintsük át először a szerzőség kérdését. Ha kinyitjuk a könyvet, hamar feltűnik, hogy a mű dialógusokból áll, amelyeknek egyik tagja – jóllehet – Kamarás István, de a csoport öt főből áll össze: egy villamosmérnök, egy szociális munkás (aki mellesleg a kutatás kezdeményezőjének felesége), egy római katolikus pap, egy agnosztikus – s egyben valláslélektan-kutató – pszichiáter, valamint egy – vallás-szociológiával is foglalkozó – szociológus. A dialogikus forma keretet biztosít annak, hogy az eltérő megközelítések, a különböző olvasatok előtérbe kerüljenek.

Éppen ezért említettem, hogy a szerzőség kérdése problematikus. Holott Kamarás formálta kész, egész könyvvé a – nyolchónapnyi – felyjegyzések egészét, vagyis inkább csak egy részét, mégis a találkozásokkor öt ember jött össze, s ötük mondatai szerepel(het)tek a jegyzőkönyvben, valamint a magnófelvételeken. Precízen azonban már a könyv legelején feltűntetik azt, hogy a dialógusok szelektált, lerövidített változatot közölnek, s ebben bírt nagy szereppel Kamarás munkája. A szerkesztőt dicséri, hogy az egyes álláspontok teljesen eltérőek, az egyedi jelleg mindenképpen fellelhető. Az olvasó ugyanis valóban úgy érezheti, hogy különböző területekről érkező, különböző világnézettel rendelkező, hús-vér alakoknak tekinthető emberek, sőt tudósok gyűltek egybe.

Adódik a kérdés, hogyan kerül össze egy ennyire vegyes csoport. A válasz meglehetősen egyszerű: éppen egy hatodik kutató által, akiről beszélgetve kezdik meg az öt-hat éves kutatás írásbeli és szóbeli rögzítését. Persze ez sem véletlen, mivel a

kutatás témája a hatodik, jelen nem lévő, eltűnt barát agyszüleményének tekinthető. Ab ovo újabb misztikus momentum villan fel a könyv megszületése körül. Pedig a valódi témáról még nem is beszéltünk. A misztikussághoz még az is hozzájárul, hogy álnévvel illetik eltűnt barátjukat: Cumulusnak nevezik. Viszont nemcsak Cumulus személyét fedi rejtély, éppúgy nem egyértelmű a csoport többi tagjának azonosítása sem, hiszen Kamarás Istvánt kivéve mindannyian álnéven szerepelnek. Így az egyedüli biztosan valós személy csupán a könyv szerzője.

Ebből kifolyólag rögtön adódhat a kérdés, hogy valóság vagy fikció a könyv által artikulált kutatás. Elképzelhető ugyanis – miként már utaltam rá –, hogy a mű teljes egésze kitalációnak tekinthető, s ily módon nem is szakirodalommal, hanem szépirodalmi művel van dolgunk. Így az egyes kutatók kidolgozott személyisége és világnézete Kamarásnak nem a szerkesztőkészségét, hanem inkább a kreativitását

„A csoda egy olyan (részben mindennapi, részben rendkívüli) kommunikációs helyzet, egy olyan nyelvjáték, melyben a csodaváró (vagyis valamilyen hiányban szenvedő) emberek eljátsszák a hipnotizált, a csodát megelő ember szerepét, beleélik magukat ebbe a szerepbe [...] A csodák szent sátrában egy nem mindennapi, de mégis mindenké számára valamennyire érthető (de különbözőképpen értelmezhető, és ez lesz a kutatás tárgya!) nyelven szólal meg a Lét.

dicséri. Interpretáció azonban mindezek ellenére megkísérli Cumulus és a kutatásban szereplő pap kilétének felfejtését. Lehetségesnek tartom ugyanis, hogy ők ketten megegyeznek a mű ajánlásában olvasható személyekkel. A két név közül az egyik Balogh Zoltáné, a másik pedig Tóvölgyi Lászlóé. Tóvölgyi Lászlót a műben szereplő, a mű szerint a kutatás lezárulása előtt meghalt római katolikus pap személyének feleltetem meg. Gondolom ezt azért is, mert a papot hasonló névvel, Tópartinak nevezik, s így analógia képződik Tóparti és Tóvölgyi között. A másik név viszont Cumulusra utalhat.

Jelen írás célja viszont nem az, hogy igazságot tegyen az állítólagos kutatók létét tekintve, valamint a realitást és a fikcionalitást illetően, csupán problémafelvetésre és a potenciális interpretációk felvilágosítására törekszik. De minden bizonnyal nem is egy általános érvényű igazság kimondása a feladatunk. Relevánsabb ennél az, hogy a csoda – mint rég elfelejtett vagy nem szívesen említett kategória – vizsgálat tárgyává válik, s a csodáról csoda által mondanak valamit. Ebben a tekintetben tulajdonképpen mindegy is, hogy fikcióról vagy valóságról van szó. A lényeges inkább az a hatás, amelyet a mű az olvasóban kifejt. Nézzük most meg, milyen csodával állunk szemben.

Mi is az a csoda (amelyet jelen munka kutatói annak tartanak), s hogyan lehetne definiálni? Cumulus írása szerint: „A csoda egy olyan (részben mindennapi, részben rendkívüli) kommunikációs helyzet, egy olyan nyelvjáték, melyben a csodaváró (vagyis valamilyen hiányban szenvedő) emberek eljuttatják a hipnotizált, a csodát megélt ember szerepét, beleélik magukat ebbe a szerepbe [...] A csodák szent sátrában egy nem mindennapi, de mégis mindenki számára valamennyire érthető (de különbözőképpen értelmezhető, és ez lesz a kutatás tárgya!) nyelven szólal meg a Lét [...] A csoda egy társadalmi-kulturális konstrukció, jelentős részben a hiányban szenvedők, a csodavárók alkotása, ezért szociológiai módszerekkel is kutatható. Mindazonáltal a csoda tudományos magyarázata nem cáfolhatja Isten létét...” (57.)

A könyv arról tudósít, hogy a megvendéglés rítusának rekonstrukciójával hatszor

különböző módon és helyszínen próbálkoztak. Először egy koncerten, majd egy bűvészműtárvány keretein belül, harmadszor egy színelőadás által, negyedszer egy ökumenikus áhítat szervezésével, ötödször egy ökumenikus meditációval próbálkoztak, végül pedig egy Evangéliumi Pünkösdi Közösség által kezdeményezett *Ez az a nap* rendezvényen belül egy evangéliumi rész felolvasásával. Mindegyik rekonstrukció megannyi érdekes, izgalmas momentummal gazdagította a kutatást, s gondolkoztathatja el az olvasót, de ennek feldolgozása és értékelése nem célom. S ha már a misztika körében vagyunk, az is érdekes lehet, hogy a kutatók éppen hatan voltak, akárcsak a rekonstrukciók. A lényeges inkább az lenne, hogy mindannyian magunk döntjük el a könyv végigolvasása után, mi számunkra a csoda, s mennyiben valósul(hat) meg Kamarásék kutatása folytán. S továbbgondolva, mennyiben beszélhetünk csodáról akkor, ha fikciószerűen olvassuk a művet.

Végül érdemes reflektálni arra is, milyen külső jegyeket hordoz a könyv. A borítón egy hal látható, amelynek gyomrában emberfejek vannak. Ez az illusztráció is csak a mű elolvasása után válhat érthetővé és értékelhetővé, mivel kifejezi a téma lényegét, a kutatások sokrétűségét és felhívja a figyelmet a folyton visszatérő motívumra, a nagy horderejű szimbólumokra, a halra, a kenyérre, a közösségre és az étkezésre, amelyek mindegyike a bibliai *Megvendéglés* momentumait idézi fel, s amelyek – az állítólagos – kutatás folyamán is előtérbe kerültek mind konkrét, mind szimbolikus síkon.

Jegyzet

(1) A *Megvendéglés* az Újszövetségben fellelhető *Csodálatos kenyérszaporítás* (másutt *Ötezer ember megvendéglése* címmel említett) történetét jelenti, s a kutatók egységesen *Megvendéglésnek* nevezik.

Kamarás István (2007): *Jézus-projektum. (kutatási jelentés)* Pro Pannonia, Pécs.

Németh Regina

Pannon Egyetem, BTK,
Antropológia és Etika Tanszék